

APORTACIONS AL CONEIXEMENT DELS GRAVATS PREHISTÒRICS DELS MASSISSOS DE LES GAVARRES I DE BEGUR (GIRONA)

ROQUÉ, C.(*); PALLÍ, L.(*); TARRÚS, J. (**); CARRERAS, E. (**)

(*) Unitat de Geologia. Departament de Ciències Ambientals. Universitat de Girona.

(**) GESEART (Grup Empordanès de Salvaguarda i Estudi de l'Arquitectura Rural i Tradicional)

RESUM

S'inventarien i descriuen els gravats prehistòrics localitzats fins ara als massissos de les Gavarres i de Begur. Hi ha un clar domini de les cassoletes, en uns pocs casos associades a reguerons. La majoria han estat insculpits sobre megàlits o en roques properes. Les inscultures sobre roques plutòniques són poc freqüents, sobretot en comparació amb les que apareixen sobre roques metamòrfiques.

RESUMEN

Se presenta un inventario y descripción de los gravados prehistóricos localizados hasta la fecha en los macizos de Les Gavarres y de Begur. Se observa un claro predominio de las cazoletas, que en algunos pocos casos están asociadas a regueros. La mayoría han sido insculpidos sobre megalitos o bien en rocas cercanas a ellos. Las insculturas que aparecen sobre rocas plutónicas son poco frecuentes, sobre todo en comparación con las que se encuentran sobre rocas metamórficas.

1. INTRODUCCIÓ

És coneguda des de fa temps l'existència de diferents menes de gra-

vats sobre monuments megalítics de les Gavarres i del massís de Begur, i també en afloraments rocosos propers. Així, es té notícia de menhirs, cistes, dòlmens, abrics sepulcral i roques naturals amb cassoles, reguerons, creus i altres signes inscrits (CAZURRO, 1912; ESTEVA, 1957, 1958, 1964, 1965, 1967, 1970 i 1978; ESTEVA i TARRÚS, 1982; OLIVA, 1945-46; PALLÍ i ROQUÉ, 1991; TARRÚS et al., 1990; TARRÚS i CHINCHILLA, 1992; entre altres).

L'antiguitat d'aquestes marques és, sovint, difícil d'establir, com també ho és la seva finalitat. En alguns casos es tracta de gravats històrics de caràcter termenal, en altres són senyals de cristianització sobre monuments pagans. Nogensmenys, bona part de les inscultures que apareixen associades als megàlits van ser esculpides pels seus mateixos constructors. De fet, l'atribució "prehistòrica" de molts d'aquests gravats ha estat sobradament provada a l'Alt Empordà (TARRÚS et al., en premsa), a partir, entre altres criteris, de les troballes derivades de les excavacions arqueològiques de l'assentament neolític de Ca n'Isach (Palau-saverdera). En aquest mateix sentit, la identificació l'any 1932, per MACAU (1934), de la cista amb túmul de la Vinya d'En Berta (Pau), un monument intacte

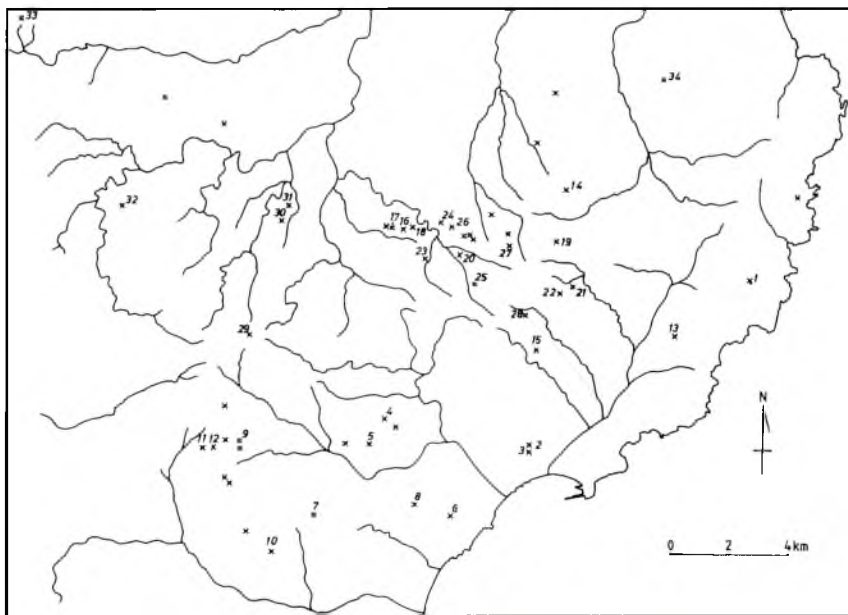

Fig. 1. Situació dels gravats inventariats. La numeració que se segueix és la mateixa que al text. Les "x" sense numerar corresponen als monuments megalítics d'aquests massissos que no presenten inscultures.

on es documentaren motius fets amb cassoletes i reguerons a la coberta i gravats antropomorfs en una de les lloses frontals, no deixa cap dubte sobre la contemporaneïtat d'aquests diferents tipus d'inscultures, la major part de les quals se situen entre el neolític mitjà i el calcolític.

L'estudi i prospecció sobre el terreny, realitzats els anys 1989 i 1990, per a la preparació d'una guia de dòlmens i menhirs del Baix Empordà, el Gironès i la Selva, i la campanya de camp encaminada a la confecció de la cartografia geològica i geomorfològica dels massissos de les Gavarres i de Begur, desenvolupada entre els anys 1989 i 1993, van posar de manifest l'existència d'afloraments naturals amb gravats rupestres desconeguts fins a aquell moment. Si bé alguns d'ells van ésser publicats en l'esmentada guia (TARRÚS et al., 1990), els altres, que van ser referenciats per ROQUÉ (1993), fins ara no han estat descrits en detall.

Les dades proporcionades pels nous gravats, juntament amb les que han derivat de la revisió sistemàtica dels assenyalats en treballs anteriors, ens han permès confeccionar un inventari d'aquests signes prehistòrics, que de ben segur s'incrementarà en el futur amb noves descobertes (fig. 1).

2. INVENTARI

Subdividim els diferents gravats segons el tipus de roca sobre la qual han estat esculpits. S'indiquen també els treballs que els han referenciat per primera vegada o bé aquells que els han descrit més acuradament.

2.1. Gravats sobre roques plutòniques

1) Dolmen de can Mina dels Torrents (Palafrugell)

Roca: granodiorita.

Hi ha una cassoleta a la coberta del dolmen, indicada per ESTEVA (1965). Les seves característiques no difereixen d'altres cassoletes naturals presents als voltants, si bé la seva situació precisa damunt la coberta del megàlit sembla atorgar-li certa autenticitat.

2) Menhir del puig ses Forques (Calonge)

Roca: granodiorita.

OLIVA (1945-46) va observar 11 cassoletes en aquest menhir. Una vegada redreçat, se'n comptabilitzaren 19 (ESTEVA, 1958 i 1964).

3) Dolmen del puig ses Forques (Calonge)

Roca: granodiorita.

Presenta 2 cassoletes en una llosa caiguda, assenyalades per TARRÚS et al. (1990). Dubtoses, podrien ésser naturals.

4) Menhir del mas Mont (Calonge)

Roca: granodiorita.

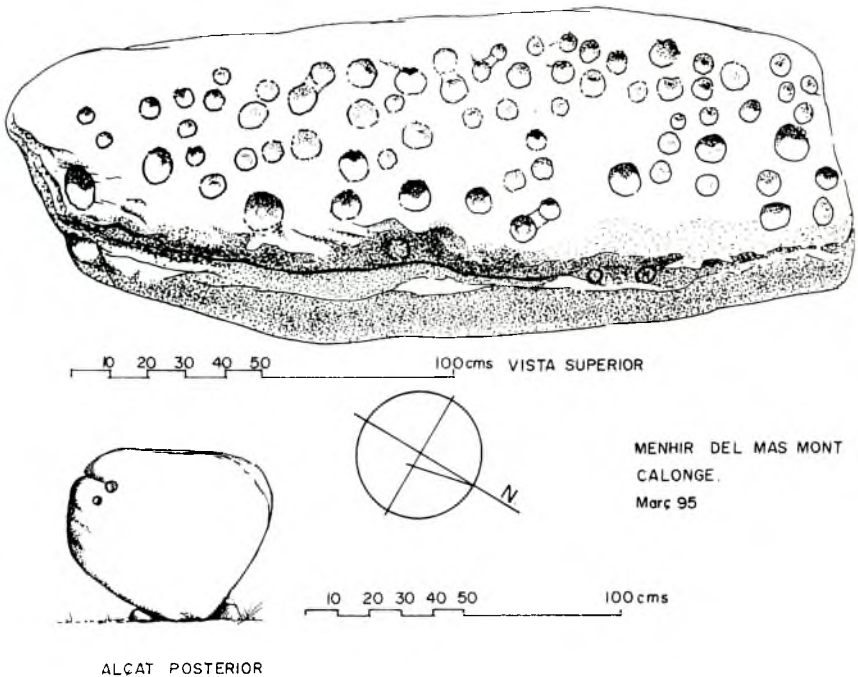

Fig. 2. Inscultures del menhir del mas Mont (Calonge) (núm. 4). Dibuix de BOFARULLI, B. (GESEART).

PALLÍ i ROQUÉ (1991) assenyalen la presència de 52 cassoletes segures, dues d'elles a la base del menhir, i 10 de dubtoses. La revisió efectuada mostra que té 75 cassoletes a la cara visible i dues a la base (fig. 2).

5) Castell-barri (Calonge)

Roca: granodiorita.

El gravat es localitza en una prominència rocosa situada a uns 400 m al nord-oest de les ruïnes de Castell-barri. Dista uns 750 m de la cista de les Pedres Dretes de Ruàs i uns 1.000 m del menhir del mas Mont. Presenta una cassoleta de 16*15 cm d'amplada i 8 cm de profunditat, emplaçada en una paret subvertical. Fou esmentada per ROQUÉ (1993).

6) Menhir del terme de Belliu (Castell-Platja d'Aro - Calonge)

Roca: granodiorita.

Presenta 5 cassoletes (4 a la cara nord-est i 1 a la nord-oest), descrites per ESTEVA (1958 i 1964). A la cara sud-oest hi ha gravada una T i a sota les inicials CA, és a dir, terme de Castell d'Aro. A la cara nord-est hi ha gravada una altra T i a sota la lletra C, és a dir, terme de Calonge. Esteva

publicà ambdues T com si fossin petites creus gregues. Hi ha gravades també dues creus llatines amb peanya lineal, una a la cara nord-est i l'altra al perfil nord-oest.

7) Menhir de sa Pedra Aguda (Castell-Platja d'Aro)

Roca: granit de gra fi.

Té gravades 5 cassoletes (2 a la cara sud-oest, 2 al perfil sud-est i 1 a la cara nord-est), assenyalades per CAZURRO (1912). A la cara sud-oest té gravada una petita creu grega i a sota la data 1707. A la part superior encara s'observen les restes d'un ferro clavat que actualment no sobresurt, mostra evident d'haver-hi hagut una creu de cristianització.

8) Menhir del mas Ros (Castell-Platja d'Aro)

Roca: granodiorita.

ESTEVA (1967) descriu 4 cassoletes. No hi pogué veure la cinquena perquè aleshores estava soterrada. TARRÚS et al. (1990) indiquen que en presenta 5, totes a la cara est. A la mateixa cara presenta una creu llatina amb peanya lineal i curt retoc vertical al final del braç horitzontal.

9) Dolmen de la Cova d'en Daina (Santa Cristina d'Aro)

Roca: granodiorita.

Hi ha una pseudo-cassoleta en la part interna d'una llosa de la cambra, que no sembla prehistòrica, i dues en un bloc (núm. 24 d'Esteva) del peristàlit, assenyalades per ESTEVA (1957 i 1964).

10) Dolmen de les Pedres Dretes d'en Lloveres (Santa Cristina d'Aro)

Roca: granodiorita.

Presenta una cassoleta a la llosa de capçalera. Fou descrita per ESTEVA (1957 i 1964). La cassoleta fou deformada posteriorment amb una perforació cilíndrica al seu interior.

11) Jaciment de la carretera de Romanyà (Santa Cristina d'Aro)

Roca: granodiorita.

ESTEVA (1978) assenjala la presència d'una roca amb un solc artificial. Per la nostra part, únicament hi hem observat cassoletes d'erosió, canaleres i estries naturals, com també solcs derivats d'una antiga explotació de blocs granítics.

12) Abric sepulcral del camp d'en Güitó (Santa Cristina d'Aro)

Roca: granodiorita

Publicat per ESTEVA (1957 i 1964) com a dolmen dubtós. Assenjala un bloc amb una cassoleta de 12 cm de diàmetre per 6,3 cm de fondària, relligada amb un regueró de 5 mm a la part est i de 2 cm a l'oest. Tant la cassoleta com el regueró són clarament artificials. També ESTEVA (1964) esmenta l'existència d'una altra cassoleta, aquesta natural, lleugerament ovalada, de 8*6 cm per 4,5 de profunditat en un bloc a 4 m al sud d'aquest abric i a 3 m de distància d'un conjunt de blocs que havia publicat com una cista dubtosa, anomenada de l'Olivaret.

2.2. Gravats sobre roques metamòrfiques

13) Puig Calobrer (Mont-ras - Palafrugell)

Roca: corniana micàcia.

Els gravats es troben al cim del puig Calobrer, a 3 m al nord de la fita que delimita els termes municipals de Palafrugell i de Mont-ras. Dista uns 3.000 m en línia recta del dolmen de can Mina, que és el monument megalític més proper. Es tracta d'un aflorament natural pla, inclinat 16° vers el sud-sud-est, que amida 140*50 cm. Presenta 25 cassoletes i un regueró que aprofita un solc original de la roca. La cassoleta més grossa fa 12 cm de diàmetre per 5 cm de profunditat. Va ser referenciat per ROQUÉ (1993).

14) Rodalia de la cova del mas Estela (Palafrugell)

Roca: corniana micàcia.

A uns 5 m al nord del paradolmen dubtós del mas Estela, al cim del puig de la Cova, hi ha un aflorament natural amb una cassoleta de 5 cm de diàmetre per 2,5 cm de profunditat. ESTEVA (1970) indica que n'hi ha dues més de dubtoses. Una d'elles és, segons la nostra opinió, natural, mentre que l'altra és artificial però gravada en època històrica.

15) Dolmen de Montagut (Palamós)

Roca: esquist micaci pigallat.

Hi ha una cassoleta en una llosa caiguda del dolmen i una creu grega gravada en la llosa de capçalera, assenyalada per ESTEVA (1965). A sota la creu hi ha, insculpida, una B, d'època moderna.

16) Dolmen del Clot de la Tina (la Bisbal)

Roca: esquist quarzític de gra fi.

TARRÚS et al. (1990) descriuen el monument per primera vegada i fan constar la presència de 2 cassoletes en un possible fragment de la coberta. La roca està afectada per un intens procés de disgregació en làmines, que ha deteriorat notablement aquests gravats.

17) Rodalia de la cista de la Cadira del Bisbe (la Bisbal)

Roca: esquist quarzític de gra fi.

El gravat es troba en una prominència rocosa natural, a uns 50 m a l'est d'aquesta cista, i a uns 150 m a l'oest del dolmen del Clot de la Tina. Consisteix en una cassoleta de 7,5*6,5 cm d'amplada i de 2,5 cm de profunditat, gravada sobre una superfície horitzontal. Inèdita.

18) Rodalia del coll del Revolcall del Llop (Fonteta)

Roca: esquists quarzític de gra fi.

Es localitza a uns 300 m a l'est del dolmen del Clot de la Tina, en un gran bloc caigut d'un conjunt de prominències rocoses, al vessant de migdia de la serra del Solell de l'Anguila. Es tracta d'una cassoleta de 12 cm de diàmetre i de 6 cm de fons. Inèdita.

19) Dolmen de la Vinya Gran (Fonteta)

Roca: esquist quarzític de gra fi a mitjà.

ESTEVA (1970) assenyala una cassoleta segura en una llosa lateral, com també 2 més que li semblen naturals.

20) Pla de Folgueroles (Fonteta)

Roca: esquist quarzític de gra fi.

Es tracta d'un conjunt de lloses alliberades d'un aflorament natural on hi ha, damunt de 7 suports un total d'11 cassoletes segures i 3 de dubtoses. A uns 200 m a l'oest hi ha una altra cassoleta sobre una roca. Identificades pel GESEART l'any 1990. Inèdit.

21) Dolmen d'en Botey (Fonteta)

Roca: esquist negrós pigallat.

Presenta 2 cassoletes gravades, que foren descrites per ESTEVA (1970).

22) Rodalia del dolmen del mas Estanyet (Fonteta)

Roca: esquist negrós pigallat.

ESTEVA (1970) assenyala que hi ha 2 cassoletes en una llosa lateral del dolmen. Indica també que en un grup de roques situades a uns 50 m al nord n'hi ha més de 20, que apareixen en plans de diferents inclinacions. També n'esmenta 1 en una pedra solta que fou portada al mas Plaja de Fitor. En la revisió efectuada d'aquest megàlit i de la seva rogalia, ha aparegut un notable conjunt de gravats, repartits en tres zones:

La primera zona correspon a un conjunt de blocs aïllats situats a uns 10 m al sud del dolmen, on hi ha 4 cassoletes.

La segona zona se situa a uns 50 m al nord-oest del dolmen, en un aflorament natural compost de diverses roques. Hi hem comptabilitzat, sobre 6 suports, 13 cassoletes segures, 18 de dubtoses i 7 reguerons subparalels de 25 cm de llargada per 10 cm d'amplada.

La tercera zona correspon a un ampli aflorament natural, molt dominant, localitzat a uns 75 m al nord del dolmen, el qual creiem que correspon a l'esmentat per ESTEVA (1970). Està constituït per una superfície plana, inclinada 12° cap al nord, d'1,30 m d'amplada per 2,10 m de llargada visible, que presenta 62 cassoletes petites (la més grossa amida 7,5 cm de diàmetre per 2 cm de fons). Aquest pla queda protegit a llevant i a septentrí per una paret rociosa natural d'un metre d'altura. A la rogalia d'aquesta superfície hi ha, sobre 7 suports de diferent inclinació, 12 cassoletes segures i 11 de dubtoses.

23) Dolmen de la Taula dels Tres Pagesos (Fonteta)

Roca: pissarra gris-negrosa.

ESTEVA (1965) esmenta 5 cassoletes a la part superior de la coberta. TARRÚS et al. (1990) fan constar que van ser gravades en temps històrics.

24) Rodalia del dolmen del Dr. Pericot (Fonteta)

Roca: esquist grauvàquic de gra fi a mitjà.

ESTEVA i TARRÚS (1982) descriuen tres roques amb gravats, a uns 12 m al sud del dolmen, amb un total de 17 cassoletes, algunes unides per reguerons. A uns 15 m a l'est del dolmen vàrem localitzar un petit bloc amb una altra cassoleta.

25) Rodalia del dolmen del Llobinar (Fonteta)

Roca: pissarra gris-negrosa.

ESTEVA (1965) assenyala la presència de 2 cassoletes en la superfície horitzontal d'una roca situada a uns 10 m al nord-oest del dolmen, i 2 més en una altra d'immèdiata a la roca anterior. Per la nostra banda, hi hem comptabilitzat 5 cassoletes. TARRÚS et al. (1990) descriuen l'anomenada "roca amb inscultures del Llobinar", localitzada a uns 50 m al sud del dolmen. Aquesta presenta un gran bassí artificial, 13 cassoletes i 2 llargs reguerons, units formant una T, que probablement s'arribaven a creuar. Més al sud, a la rocalia del camí de la font de Fitor, hi ha multitud de roques amb solcs, relacionats amb una antiga pedrera (fig. 3).

26) Rodalia de la cista del cim del Clot del Llorer (Fonteta)

Roca: esquist grauvàquic i quarsfeldspàtic de gra fi.

ESTEVA (1965) fa notar que a uns 25 m de la cista hi ha diverses cassoletes, que, segons ell, poden ser naturals. En efecte, al nord-nord-oest del megàlit hi ha un aflorament d'esquistes que conformen un petit abric natural, al sostre del qual hi ha almenys 10 cassoletes. Es tracta d'alvèols, formes naturals engendrades per un procés de disgregació de la roca.

27) Rodalia del dolmen de la Roca de la Gla (Fonteta)

Roca: esquist quarsític de gra molt fi.

ESTEVA (1965) esmenta una cassoleta a la superfície horitzontal d'una roca a 7 m al sud-oest del dolmen. BADIA (1977) assenyala l'existència de cassoletes en roques de l'entorn. Per la nostra banda, hem observat 4 cassoletes en un grup de roques a uns 25 m al sud; 7 cassoletes en un aflorament a uns 25 m al nord-nord-est; i 1 cassoleta a uns 150 m a l'oest-sud-oest.

28) Rodalia del mas Cabré (Fonteta)

Roca: esquist negrós pigallat.

Es localitza a uns 400 m al nord del mas Cabré, sobre un conjunt de prominències rocoses situades al cim d'una carena que domina la riera de Vall-llobrega. Dista 1.200 m del dolmen de Montagut i 1.400 del de l'Estanyet. El conjunt presenta 16 cassoletes segures i algunes de molt dubtoses, repartides en 6 suports. La seva mida màxima és de 12 cm de diàmetre per 5 cm de profunditat. Destaca un aflorament natural pla, in-

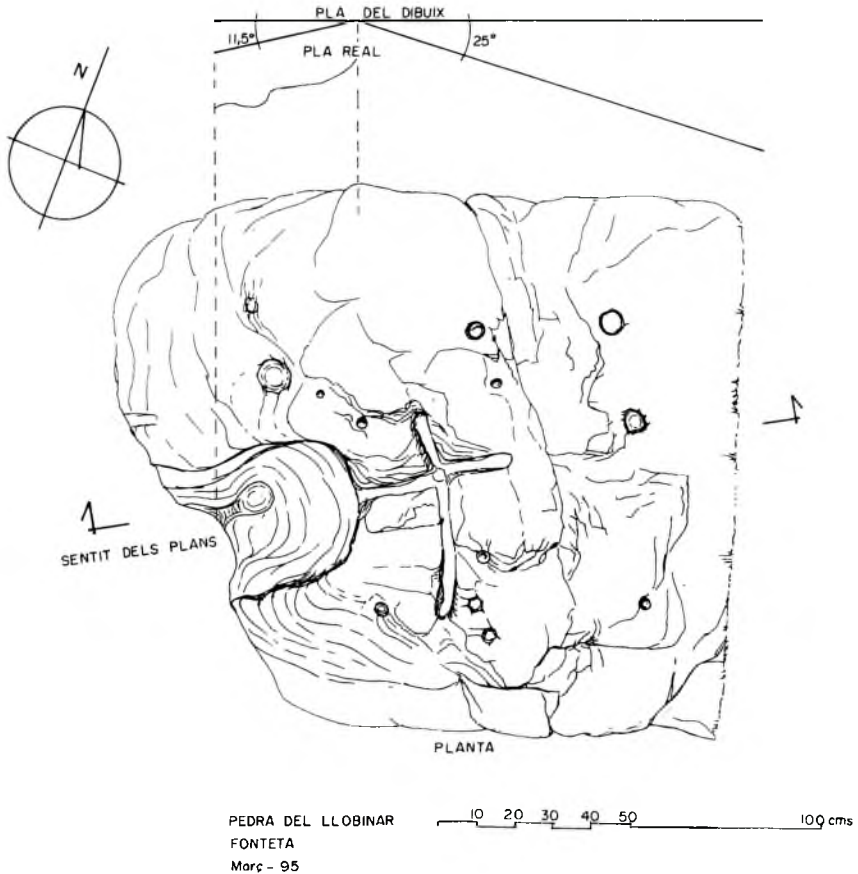

Fig. 3. Insculpures de la roca del Llobinar (Fonteta) (núm. 25). Dibuix de BOFARULL, B. (GESEART).

clinat 12° cap al sud-oest, amb 11 cassoletes segures i alguna de dubtosa, situat en un punt molt dominant. Les altres 5 apareixen aïllades, en un radi de 125 m, sobre superfícies planes poc inclinades. Van ser esmentades per ROQUÉ (1993).

29) Rodalia del dolmen del puig d'Arques (Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura)

Roca: esquit pigallat.

En una llosa situada a 3 m al nord de l'entrada del megàlit hi ha 2 cassoletes, ja indicades per ESTEVA (1965).

30) Rodalia del mas Rostoll (I) (Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura)

Roca: esquist quarsític de gra mitjà a fi.

Les inscultures es troben a uns 1.000 m al sud del mas Rostoll -dit Rostei-, al costat mateix del camí que des del veïnat de Rabioses mena cap al puig d'Arques. Disten uns 3.500 m de la cista de la Cadira del Bisbe i uns 3.750 del menhir de Sant Sadurní. Repartides en sis fragments d'una llosa partida, apareixen 25 cassoletes segures i 6 de dubtoses. Destaquen dues cassoletes unides en halter i una altra unida a un regueró. Als afloraments propers hi ha altres cassoletes, molt dubtoses, que se situen sobre roques afectades per una intensa disgregació granular. Aquest conjunt d'inscultures va ser descobert per Carles Roqué i Lluís Pallí, els quals el van mostrar, l'any 1992, a Lluís Esteva, Josep Tarrús, Joan Badia i Enric Carreras. Va ser referenciat per ROQUÉ (1993).

31) Rodalia del mas Rostoll (II) (Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura)

Roca: esquist quarsític de gra mitjà a fi.

Es localitzen a uns 450 m al sud del mas Rostoll, al vessant de llevant d'un turó, prop del seu cim. Disten uns 550 m del conjunt que hem anomenat mas Rostoll (I). A uns 3.500 m hi ha la cista de la Cadira del Bisbe i el menhir de Sant Sadurní, que són els megàlits coneguts més propers. Apareixen sobre un aflorament natural pla, inclinat 10° cap a l'est. La roca està partida en quatre trossos, tres d'ells amb gravats. En conjunt amida 120*150 cm. Presenta 36 cassoletes, la més grossa de les quals fa 10 cm de diàmetre per 1,5 cm de profunditat. 24 d'elles estan aïllades, mentre que 12 estan associades a reguerons. Hi ha 2 reguerons sense connexió amb cap cassoleta. Destaca un conjunt de tres cassoletes unides per un regueró de 45 cm de llargada, com també una cassoleta unida a l'extrem d'un regueró de 55 cm. Hi ha quatre cassoletes unides en halter (fig.4). Inèdit.

32) Rodalia de can Vilademarc (Cruïlles-Monells-Sant Sadurní de l'Heura)

Roca: esquist quarsític de gra fi.

Els gravats es localitzen a uns 700 m al sud-oest de can Vilademarc, a la part alta d'una carena que davalla del puig de Roca Filanera. Disten uns 4.000 m de la cista de l'Abel. Consisteixen en 3 cassoletes. Dues apareixen sobre un aflorament pla, inclinat 19° cap al sud-est, que amida 240 per 125 cm. Les seves dimensions són 8,5 cm de diàmetre per 5 de profunditat i 5 cm de diàmetre per 2 de profunditat. L'altra es troba en una roca a 2,5 m de distància de l'anterior. Amida 16*14 cm i fa 16 cm de profunditat. Van ser referenciades per ROQUÉ (1993).

33) Rodalia dels Àngels (Juià - Sant Martí Vell - Quart)

Roca: pissarra bandada.

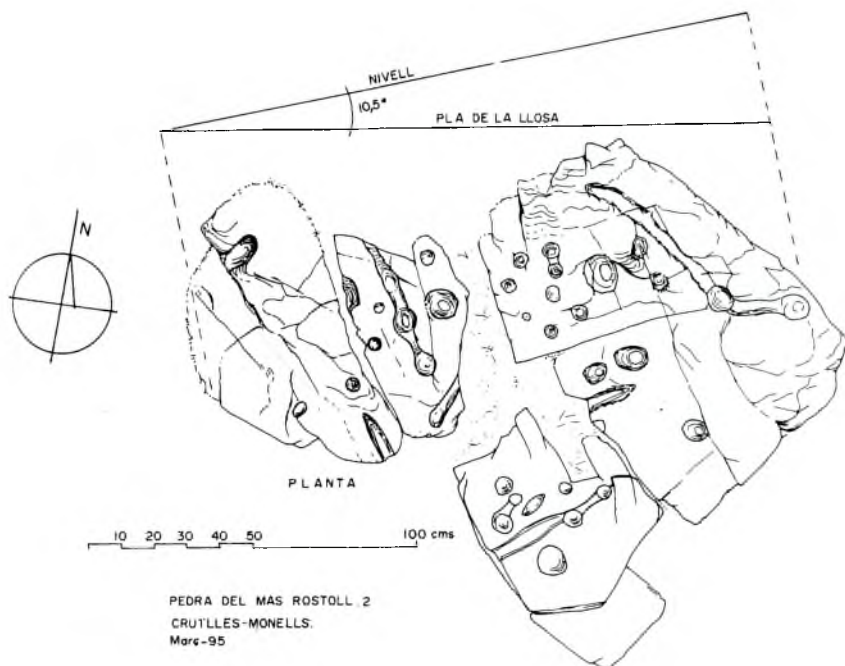

Fig. 4. Inscrites de la roca del mas Rostoll (II) (Cruïlles-Monells-Sant Sadurn de l'Heura) (núm. 31). Dibuix de BOFARULL, B. (GESEART).

Al sud-est d'una cista dubtosa hi havia, segons ESTEVA (1970), una roca caiguda amb 8 cassoles, dues d'elles unides per un regueró. Si bé hem revisat acuradament l'indret on es trobava aquesta roca, no l'hem retrobada, com tampoc la cista dubtosa excavada per Esteva. Probablement ambdues van desaparèixer en obrir-se els carrers d'una urbanització que no es va acabar de construir.

2.3. Gravats sobre gresos terciaris

34) Puig del Caramany Petit (Pals)

Roca: gres arcòsic.

Als vessants superiors de ponent del puig, en dos afloraments rocosos, hi ha diverses cassoles artificials, associades a altres de naturals. S'hi observa també un regueró rectilini artificial que connecta dos bassis naturals. Als vessants inferiors hi ha altres cassoles artificials, una d'elles de 27*15 cm. Foren identificades de manera independent pel GESEART l'any 1989 i per Roqué l'any 1991. Aquest darrer les esmenta a la seva tesi doctoral (ROQUÉ, 1993).

3. CONCLUSIONS

La presència d'inscultures sobre roques plutòniques, en l'àrea que ens ocupa, és molt escassa, sobretot si la comparem amb el nombre de gravats sobre roques metamòrfiques. De fet, només es coneixen amb més seguretat gravats sobre menhirs. Això és degut al fet que les roques de textura granular i de composició feldspàtica, com ara els granits i granodiorites, estan sotmeses a un fort procés de disgregació granular que deu haver esborrat, en molts casos, els signes prehistòrics que tenien gravats. D'altra banda, aquest mateix procés de disgregació és capaç de generar formes molt similars a les cassoletes rituals, amb les quals sovint es confonen. Cal assenyalar que la velocitat de creixement de les cassoletes naturals és de l'ordre de 3 cm per mil.lenni; per tant, es poden haver afaïçonat sobre megàlits.

Un procés de disgregació similar el pateixen alguns gresos terciaris (com els dels Caramanys a Pals) i també algunes roques metamòrfiques (esquists grauvàquics i quarsfeldspàtics), sobre les quals podem trobar cassoletes naturals i altres formes derivades de la seva meteorització.

Els gravats presents en roques metamòrfiques, excepte en el cas dels esquists grauvàquics i quarsfeldspàtics, són indubtablement artificials. Cal tenir present, però, que moltes d'aquestes roques pateixen un intens procés de disgregació en làmines a favor dels seus plans d'esquistositat, que ha fet desaparèixer, sens dubte, molts dels signes que tenien esculpits.

A banda dels gravats fets sobre els mateixos megàlits, s'observa que les roques amb inscultures se situen en punts topogràficament dominants, sobre afloraments naturals plans i inclinats uns pocs graus. Apareixen, excepte en uns pocs casos (puig Calobrer, mas Cabrer, mas Rostoll I i II i can Vilademarc), en indrets molt propers a cistes i dòlmens.

La utilització dels gravats (cassoletes o motius més complexos) en època prehistòrica sembla molt variada. En alguns casos, quan són al cim dels monuments megalítics o ben a prop, podem pensar en raons culturals, relacionades amb l'escolament de líquids o amb explicacions (epitafis, llegendes, indicacions, etc.) que ara se'ns escapen del tot. D'altres vegades, però, la seva situació en punts dominants del paisatge, sovint al voltant d'una vall o d'una plana rica en recursos naturals, fa pensar en un significat més profà. En efecte, molts d'aquests gravats poden haver servit essencialment per a marcar territoris o zones d'influència de les comunitats prehistòriques (del neolític a l'edat del bronze, sobretot). Aquesta hipòtesi té una rellevància important a les zones on se n'ha analitzat la distribució espacial, molt especialment a Galícia (BRADLEY et al., 1994) o al mateix Alt Empordà (TARRÚS et al., en premsa).

Pel que fa a la tipologia dels gravats, hi ha un clar domini de les cassolletes, en uns pocs casos associades a reguerons (dolmen del Dr. Pericot, mas Rostoll I i II, els Àngels, roca del Llobinar). No s'han trobat, fins ara, figures més complexes, com antropomorfs, normalment cruciformes, que apareixen a la comarca de l'Alt Empordà (TARRÚS et al., en premsa).

Cal remarcar que en dos menhirs (terme de Belliu i mas Ros) s'observen creus llatines gravades, i en un altre (sa Pedra Aguda) i en un dolmen (Montagut), creus gregues. ESTEVA (1958), en les seves reflexions sobre les creus gravades del menhir de sa Pedra Aguda o de ses Goges i en el del terme de Belliu, arribà a la conclusió que no se'ls podia atorgar caràcter prehistòric, "almenys fins que puguin presentar-se argumentacions més consistents".

El rebuig gairebé general envers la possible antiguitat de les creus gravades ha existit, al nostre país, fins fa pocs anys, i per alguns investigadors encara existeix. A les creus llatines hom els atorga pràcticament sempre una cronologia medieval com a més reculada, i sempre lligada a cristianitzacions de monuments o llocs pagans i a fites termenals. El mateix feia gairebé tothom per a les creus gregues. Fou, per tant, molt satisfactori per als que els havíem atorgat, algunes vegades, una cronologia prehistòrica, l'extraordinària troballa, l'any 1991 de l'Ötzi o l'Home de Gel als Alps tirolesos, mòmia d'un home que visqué 32 o 33 segles abans de Crist, al neolític recent, i que presenta tatuades a la pell, entre altres signes, diverses creus gregues inqüestionables (SPINDLER, 1993).

Finalment, la troballa de les noves roques amb inscultures descrites ens fa pensar que una prospecció sistemàtica podria posar de manifest l'existència de molts altres gravats prehistòrics a la comarca del Baix Empordà, com ha succeït a les serres de l'Albera, de Rodes i de Rosescap de Creus (TARRÚS et al., en premsa), a la veïna comarca de l'Alt Empordà.

4. BIBLIOGRAFIA

BADIA, J. (1977) "L'arquitectura medieval de l'Empordà", vol. I. Baix Empordà, Diputació de Girona.

BRADLEY, R.; CRIADO, F.; FABEGAS, R. (1994) "Los petroglifos como forma de apropiación del espacio: algunos ejemplos gallegos", *Trabajos de Prehistoria*, 51, núm. 2, Madrid.

CAZURRO, M. (1912) "Los monumentos megalíticos de la provincia de Gerona". Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas, Centro de Estudios Históricos, Madrid.

ESTEVA, L. (1957) "Prehistoria de la comarca Guixolense". vol. I, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona.

ESTEVA, L. (1958) "Prehistoria de la comarca Guixolense". vol. II, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona.

- ESTEVA, L. (1964) "Sepulcros Megalíticos de Las Gabarras", vol. I (Gerona), Corpus de Sepulcros Megalíticos, 3. Girona.
- ESTEVA, L. (1965) "Sepulcros Megalíticos de Las Gabarras", vol. II (Gerona), Corpus de Sepulcros Megalíticos, 4. Girona.
- ESTEVA, L. (1967) "El menhir del mas Ros". *Ancora*, Sant Feliu de Guíxols.
- ESTEVA, L. (1970) "Sepulcros Megalíticos de Las Gabarras", vol. III (Gerona), Corpus de Sepulcros Megalíticos, 5. Girona.
- ESTEVA, L. (1978) "Sepulcros megalíticos de las Gabarras. Noticias complementarias". *Cypsela* II, Girona.
- ESTEVA, L.; TARRÚS, J. (1982) "Dolmen del Dr. Pericot". *Cypsela* IV, Girona.
- MACAU, I. (1934) "Nous monuments megalítics de l'Alt Empordà", *Bull. Inst. Hist. Nat.*, vol. XXXIV, núm. 6-9, Barcelona.
- OLIVA, M. (1945-46) "Colgante de pizarra del megalito de Puig ses Forques". *Ampurias*, vol. VII-VIII, Barcelona.
- PALLÍ, L.; ROQUÉ, C. (1991). "Un nou monument megalític a Calonge: el menhir del mas Mont". *Estudis sobre el Baix Empordà*, 10:49-53.
- ROQUÉ, C. (1993) "Litomorfologia dels massissos de les Gavarres i de Begur". Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona. 516p. Editat en microfítxa.
- SPINDLEY, K. (1993) "Der Mann im Eis", Universitat d'Innsbruck, Ed. Bertelsmann, Munic.
- TARRÚS, J.; BADIA, J. ; BOFARULL, B.; CARRERAS, E.; PIÑERO, M.D. (1990) "Dòlmens i menhirs. 48 monuments megalítics del Baix Empordà, el Gironès i la Selva". *Guies del Patrimoni Comarcal*, 8. Carles Vallès, editor. Figueres.
- TARRÚS, J.; CHINCHILLA, J. (1992) "Els monuments megalítics". *Quaderns de la Revista de Girona*. 17.
- TARRÚS, J.; BOFARULL, B.; CARRERAS, E.; GAY, P.; PIÑERO, M.D. (en premsa) "Reflexions sobre els gravats rupestres prehistòrics de Catalunya: el cas de l'Alt Empordà".